

Natur- og Miljøkontoret

**Kortlægning af tjærepladser for fiskegarn i
Nordjyllands Amt**

FARSØ KOMMUNE

November 1999

Natur- og Miljøkontoret

Kortlægning af tjærepladser for fiskegarn i Nordjyllands Amt

FARSØ KOMMUNE

November 1999

Udgave	Betegnelse/Revision	Dato	Udført	Kontrol	Godkendt
--------	---------------------	------	--------	---------	----------

Rådgivende ingeniører
og planlæggere A/S
Tilsluttet F.R.I

NIRAS
Digtervejen 11
DK-9200 Aalborg SV

Telefon 9634 7400
Telefax 9634 7474
E-mail niras@niras.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE	SIDE
1. INDLEDNING	1
2. LOKALISERING AF TJÆREPLADSER	3
2.1 Flyfotos (lodfotos).....	3
2.2 Interview med lokalkendte personer	4
2.3 Tingbøger/Byggesager	5
3. KORTLÆGNING AF TJÆREPLADSER.....	6
3.1 Præsentation af kortlægningen	6
3.2 Kriterier for kortlægning	7
3.3 Afgrænsning af pladserne.....	7
4. USIKKERHEDER VED KORTLÆGNINGEN	9
4.1 Usikkerheder forbundet med afgrænsning	9
4.2 Identificering af pladser udfra garn på lodfotos.	9
5. KORTLAGTE TJÆREPLADSER I FARSØ KOMMUNE	11

FIGURER:

5.1 Kortlagte tjærepladser i Farsø Kommune

TABELLER:

5.1 Sammenfatning af resultaterne af kortlægningen i Farsø Kommune

BILAG:

809-0729 Nedlagt tjæreplads, Gl. Møllevej syd
809-0730 Nedlagt tjæreplads, Ertebølle ved Sønderfjord
809-0731 Nedlagt tjæreplads, Risgårde
809-0732 Nedlagt tjæreplads, Fjordvej
809-0733 Nedlagt tjæreplads, Hvalpsund Havn
809-0734 Nedlagt tjæreplads, Torpvej

1. INDLEDNING

NIRAS Rådgivende ingeniører og planlæggere A/S har for Nordjyllands Amt gennemført en kortlægning af tjærepladser for fiskegarn i Nordjyllands Amt.

Den hidtidige kortlægning af industrigrunde, lossepladser mv., som Nordjyllands Amt har foretaget, har kun omfattet et meget lille antal tjærepladser. Nordjyllands Amt er nu blevet opmærksom på, at der i forbindelse med fiskeri, herunder specielt bundgarnsfiskeri, har været et stort antal pladser, hvorpå der har været tjæret fiskegarn, og som kan give problemer i forhold til nuværende/fremtidig arealanvendelse.

Tjæring af fiskegarn/tov med stenkulstjære er begyndt omkring 1900-1920 og ophørt de fleste steder i 1960'erne, hvor fiskerne gik over til at anvende garn/tov af nylon. Tjæringen blev foretaget med det formål at opnå en imprægnering af garn/tov lavet af naturmaterialer.

Efter tjæringen blev fiskegarnene som regel tørret ved at sprede dem ud på omkringliggende frie arealer (ofte græsmarker). Disse tørrepladser kunne dække relativt store arealer. Flere steder blev garnene ved tørringen hængt op på en række pæle (stejler), og heraf stammer navnet "stejlepladser", som ofte benyttes om tjærepladserne. Nytjærede tov blev for det meste hængt til tørre på høje træbukke og krævede dermed ikke nær så store tørrearealer som garnene.

Det var nødvendigt at tjære fiskegarnene mindst en gang om året. Tidspunktet for tjæringen afhang af garntypen. De fleste bundgarn blev tjæret om foråret. Ruser blev hovedsageligt tjæret i juni-juli. Tovene var det derimod kun nødvendigt at tjære en gang for alle, nemlig når de var helt nye. Dette foregik hovedsageligt på vodbinderierne, og de er derfor også medtaget i kortlægningen.

Kortlægningen omfatter både lokalisering af pladsen, hvor selve tjæringen har fundet sted, samt af de områder, hvor fiskegarnene eller tovene efterfølgende har ligget eller hængt til tørre. De to områder vil i det følgende blive betragtet som en samlet plads.

I denne rapport gives først en generel beskrivelse af, hvorledes kortlægningen af tjærepladserne i Nordjyllands Amt er gennemført, og hvorledes oplysningerne for de kortlagte pladser er sammenfattet.

Herefter følger en beskrivelse af resultaterne i Farsø Kommune, med en opgørelse for de kortlagte pladser. Denne opgørelse omfatter en status over, hvor stort areal den enkelte plads dækker, hvor mange matrikler den berører samt den

nuværende anvendelse af disse matrikler. Udover selve opgørelsen beskrives, hvorledes kortlægningen er forløbet i kommunen, og om den på nogle punkter evt. afviger fra den generelle kortlægning. Ligeledes anføres det, hvis der er nogle specielle forhold i forbindelse med tjærepladserne, der gør sig gældende for kommunen.

I bilaget findes sammenfatningsskemaer samt tilhørende kort med afgrænsning for hver af de kortlagte pladser i kommunen.

Baggrundsmaterialet for kortlægningen er ikke medtaget i denne rapport.

2. LOKALISERING AF TJÆREPLADSER

Lokaliseringen af tjærepladserne er sket ved hjælp af følgende kilder:

- Flyfotos (lodfotos)
- Flyfotos (skråfotos)
- Interview med lokalkendte personer
- Lokalhistorisk arkiv/lokalhistorisk materiale
- Kommunerne
- Tingbøger/Byggesager

Der er følgende kommentarer til de anvendte kilder:

2.1 Flyfotos (lodfotos).

Til kortlægningen er der benyttet flyfotos (lodfotos) fra Kort- og Matrikelstyrelsen. Der er brugt en samlet serie fra 1954, som dækker hele amtet (1:10.000) samt billeder fra flere serier fra starten af 1960'erne (1:10.000 eller 1:4.500). Der er nemlig i denne periode ikke lavet en samlet overflyvning, som dækker hele amtet.

Der er i enkelte kommuner benyttet lodfotos fra 1945 i målestok 1:40.000. Denne målestok er så lille, at det som regel er umuligt at identificere pladserne herpå. Det er forsøgt at forstørre disse billeder til 1:10.000. Disse forstørrelser bliver ikke særligt skarpe. Lodfotos fra 1945 er derfor kun brugt i enkelte tilfælde hovedsagelig til afgrænsning af pladserne.

De benyttede lodfotos har i mange tilfælde været yderst velegnede til at vurdere den naturlige afgrænsning, som tidligere har været for pladsen. Det, der kan opfattes som en naturlig afgrænsning, kan eksempelvis være et tydeligt skel mellem tjærepladsen og en mark beliggende ved siden af. Tjærepladserne var som oftest beliggende på brakjord, der ikke var egnet til dyrkning. Afgrænsningen kan også være bevoksning, veje og bebyggelse.

For nærmere at kunne afgøre, hvilke matrikler den naturlige afgrænsning omfatter, er der til hver lokalitet lavet en kopi af et matrikelkort (i samme målestok som lodfotos) på plastfolie. Denne kopi lægges ovenpå lodfotoet, hvorved afgrænsningen kan overføres til matrikelkortet.

På de benyttede lodfotos har det i flere tilfælde været muligt at identificere fiskegarn, som er udbredt på jorden eller ophængt til tørre. Der kan ligeledes i

nogle tilfælde observeres mørke afmærkninger på jorden, hvor der sandsynligvis tidligere har været udbredt garn til tørre. For de fleste pladser vil det dog ofte gælde, at der har været tørret nytjærede garn på et større areal, end det der fremgår direkte af flyfotos. Derfor er der også i disse tilfælde foretaget en vurdering af den naturlige afgrænsning for den enkelte plads.

Flyfotos (skråfotos).

Der er også i mindre omfang anvendt skråfotos til lokalisering af tjærepladser. Billederne, som er bestilt på Det Kongelige Bibliotek i København, er hovedsagelig fra midten af 1950'erne. Skråfotos er især anvendt til at identificere og lokalisere små pladser, der har ligget i bebygget område ved havnene, og som er vanskelige at identificere på lodfotos, eksempelvis vodbindere. Skråfotos er velegnede til dette formål, idet de er taget i forholdsvis lav højde, og derfor er det muligt at se mange detaljer meget tydeligt på disse billeder.

Hos Flyvevåbenets Historiske Samling i Karup findes desuden også en samling af ældre flyfotos. Der findes dog kun to skråfotos taget over Nordjylland før 1950.

2.2 **Interview med lokalkendte personer**

Til bekræftelse og afgrænsning af de lokaliserede tjærepladser er der foretaget interviews med lokalkendte personer, som f.eks. kan være forhenværende fiskere, tidligere naboer til pladserne eller repræsentanter fra lokalhistoriske arkiver/samlinger i området. I de fleste tilfælde er interviewene foretaget ved et besøg hos de pågældende personer.

Ved disse interviews er lodfotos ofte brugt til at lokalisere pladsen. Dette har i mange tilfælde vist sig at være mere effektivt end at lave en besigtigelse af området sammen med personen. Dette skyldes, at mange af områderne har ændret udseende i et sådant omfang, at det kan være meget svært for personen at genskabe et billede af, hvor pladserne var placeret.

I mange tilfælde er der også foretaget en rundring sammen med en eller flere af de lokalkendte personer, og flere pladser er derved blevet direkte udpeget på stedet. Hvis det har været muligt, er tjæregrydens placering også blevet udpeget.

Ved interviewene er der desuden spurgt, om personen har kendskab til andre pladser end de allerede stedfæstede. Der er på denne måde fremkommet oplysninger om pladser, som ikke allerede var stedfæstet på flyfotos. Der er ligeledes spurgt om eventuelt kendskab til støbning af blylodder i forbindelse med tjærepladserne, idet det eventuelt kan have givet anledning til forurening med bly. De interviewede personer er desuden blevet spurgt om de kendte andre personer,

som muligvis kunne have kendskab til eventuelle tjærepladser i området. En del af kilderne er faktisk fremkommet på denne måde.

Lokalhistoriske arkiver/lokalhistorisk materiale

Der er rettet henvendelse til lokalhistoriske arkiver i amtet for at få oplysninger evt. billeder og litteratur omkring tjærepladser i de enkelte områder. De lokalhistoriske arkiver har også i flere tilfælde været behjælpelige med at finde frem til yderligere lokalkendte personer, som har haft viden om tjærepladser samt fiskeri generelt.

Kommunerne

Samtlige kommuner er adspurgt om kendskab til evt. tjærepladser eller ældre personer, som kunne give oplysninger herom. I nogle kommuner eller evt. hos de kommunale forsyningsselskaber har det været muligt at få gamle tekniskekort eller matrikelkort.

2.3 **Tingbøger/Byggesager**

Der er, som et forsøg, foretaget en gennemgang af tingbøger og byggesager for matriklerne på en del af pladserne i Skagen By. Erfaringen med denne gennemgang er, at der ikke umiddelbart findes oplysninger angående tjærepladserne i tingbøgerne og byggesagerne. Det er derfor besluttet kun at foretage gennemgang af tingbøger og byggesager i enkelte tilfælde, hvor det antages at kunne give væsentlige nye oplysninger. Gennemgang af tingbøger/byggesagsarkiv er hovedsagelig anvendt til afgrænsning af pladserne.

3. KORTLÆGNING AF TJÆREPLADSER

3.1 Præsentation af kortlægningen

For hver enkelt lokalitet er der udarbejdet et sammenfatningsskema, som beskriver de oplysninger, der er indsamlet om den pågældende plads (interviews, flyfotos osv.). Alle lokaliteterne er tildelt et lokalitetsnummer, og de kortlagte lokaliteter er indtastet i Amtets kortlægningsdatabase ROKA.

Til bekræftelse og afgrænsning af de lokaliserede tjærepladser er der som nævnt i kapitel 2 foretaget interviews med lokalkendte personer. Hvert interview er noteret på et ”interviewskema”, hvorpå det også er noteret, hvis kilden har ønsket at være anonym. Samtlige skemaer til den enkelte plads er nummeret, og i sammenfatningsskemaet for den enkelte plads henvises der til de enkelte interviewskemaer med ”interviewnummer”/.

Som beskrevet i kapitel 2 er der til hver plads lavet en kopi af et matrikelkort (i samme målestok som lodfotos) på plastfolie. Denne kopi lægges ovenpå lodfotoet, hvorved afgrænsningen kan overføres til matrikelkortet. Plastfolierne med matrikelkort er tapet på det tilhørende lodfoto. På plastfolien er afgrænsningen af pladsen samt synlige net påtegnet, det samme er nordpil og nummeret på det tilhørende lodfoto. Herudover er det angivet, hvordan plastfoliet skal genplaces på lodfotos, hvis det bliver taget af (n.v. = nederste venstre hjørne, ø.h. = øverste højre hjørne osv.). I sammenfatningsskemaet er der angivet numre på de lodfotos, som dækker området for pladsen.

Nederst på sammenfatningsskemaet er der lavet en sammenfatning af, hvilke kilder, som kan bekræfte tjærepladsen. Der er angivet hvilke matrikler, som er bekræftet af hvilke kilder. Det er ikke altid, at samtlige matrikler kan bekræftes af samtlige kilder. Det er især gældende for flyfotos. Kravet for, at en matrikel er bekræftet ved flyfotos, er, at det er muligt at se garn eller andet, som har tilknytning til tjæreaktiviteten på flyfotos.

Samtlige pladser i hver kommune er afmærket på et kort, som dækker hele kommunen, og der er yderligere lavet specifikke oversigtskort over delområder i kommunen. For hver lokalitet er der desuden indhentet et teknisk kort, et matrikelkort samt ejendomsoplysninger (C537). Tjærepladsens afgrænsning er indtegnet på en kopi af matrikel- og teknisk kort, og der er lavet en liste over de adresser, hver enkelt plads omfatter. I denne liste er der til hver adresse knyttet de respektive matrikelnumre og en beskrivelse af den nuværende anvendelse.

I bilaget til denne rapport er sammenfatningsskemaerne for de enkelte pladser samlet samt tilhørende kopi af matrikelkort med angivelse af tjærepladsens af-

grænsning. Baggrundsmateriale såsom oversigtskort, tekniskekort, interview-skemaer, fotos o.s.v. er ikke medtaget i rapporten.

3.2 **Kriterier for kortlægning**

En plads er blevet kortlagt, hvis der har været mindst to kilder til at bekræfte pladsen. Det kan evt. være to interviews eller lokalisering på flyfotos sammenholdt med et interview, som bekræfter, at der har været tjæret garn på pladsen. I enkelte tilfælde, hvor der kun er én kilde, er det alligevel vurderet, at der er be-læg nok for at lokalisere pladsen. Det har sædvanligvis været, hvis kilden er en person som selv har tjæret på pladsen, hvis den nuværende ejer har kendskab til, at der har været tjæret på grunden, eller hvis pladsen er blevet udpeget ved be-sigtigelse på stedet sammen med personen. Der er bemærket på skemaet, hvis der kun er én kilde, som bekræfter pladsen.

I forbindelse med kortlægningen er der fremkommet en del oplysninger om pladser, som ikke kan bekræftes. Disse oplysninger er sammenfattet og findes i baggrundsmaterialet, men fremgår ikke af denne rapport.

Det skal desuden bemærkes, at pladserne kun er kortlagt som tjæreplads og der-til relaterede aktiviteter såsom barkning og blystøberi. Det vil sige, at hvis der på den samme matrikel har foregået en anden potentielt forurenende aktivitet, er denne ikke kortlagt. I sammenfatningsskemaerne er det dog angivet, hvis en eller flere af matriklerne tidligere er kortlagt eller registreret. I disse tilfælde er de tidligere kortlægnings- eller registreringsnumre samt hovedbranche oplyst.

3.3 **Afgrænsning af pladserne**

Tjærepladserne er som hovedregel afgrænset på baggrund af interviews, identi-fikation på luftfotos af net eller andet, som har med tjæreaktiviteter at gøre, sammenholdt med pladsens ”naturlige afgrænsning”. Det er i samråd med Nordjyllands Amt vedtaget at bruge lodfotos fra 1954 til at vurdere, hvad der har været pladsens naturlige afgrænsning. Den ”naturlige afgrænsning” er som regel en vej, et markskel, beplantning eller bebyggelse. I sammenfatningsskema-erne er der lavet en beskrivelse af den vurderede naturlige afgrænsning for den enkelte plads, ligesom det er angivet, hvad afgrænsningen er foretaget på bag-grund af.

Afvi-gelser fra ovenstående er til tider sket, hvis der er fremkommet oplysninger om en anden afgrænsning af pladsen ved interviews, eller hvis der er udpeget en anden afgrænsning ved besigtigelse af området sammen med en person, som har kendskab til den præcise lokalisering af pladsen. Ligeledes kan der være afvi-gelser, hvis matrikelgrænserne var anderledes i pladsernes driftsperiode, eller hvis der foreligger oplysninger om, at en bygning først er opført efter driftsperi-

odens afslutning. Sådanne afvigelser er ligeledes angivet i sammenfatningskemaet.

I situationer, hvor den naturlige afgrænsning jf. lodfotos kun dækker en del af en matrikel, så er det den afgrænsning, der er blevet brugt og angivet på kortene. I de tilfælde, hvor en matrikel på denne måde opdeles, er hele matriklen medtaget i opgørelsen over hvilke matrikler, pladsen dækker.

Enkelte pladser dækker over flere usammenhængende områder. Det er i samråd med amtet valgt, at dele disse pladser op i et tilsvarende antal lokaliteter.

4. **USIKKERHEDER VED KORTLÆGNINGEN**

Der er en række usikkerheder forbundet med de metoder, som er brugt ved lokaliseringen og specielt afgrænsningen af tjærepladserne.

4.1 **Usikkerheder forbundet med afgrænsning**

Med hensyn til den naturlige afgrænsning, så bygger denne i de fleste tilfælde på lodfotos fra 1954. Hertil kan der være knyttet en vis usikkerhed. Det drejer sig især om den bebyggelse, der er beliggende på området. Der er i de fleste tilfælde ikke indhentet oplysninger om, hvornår denne bebyggelse er opført, og tjærepladsen kan således på et tidligere tidspunkt også have omfattet de områder, der er bebygget på lodfotos fra 1954. I de tilfælde hvor en sådan randbebyggelse forekommer, er afgrænsningen som hovedregel eksklusiv denne bebyggelse.

En anden usikkerhed i forbindelse med fastlæggelse af naturlige afgrænsninger på baggrund af lodfotos er knyttet til overførslen af pladsens afgrænsning fra lodfoto til matrikelkort, da det ikke i alle tilfælde er muligt at få tilpasset matrikelkortet nøjagtigt til hele lodfotoet. Det er som udgangspunkt forsøgt at få matrikelkortet til at passe bedst muligt i det område, hvor tjærepladsen ligger. I enkelte tilfælde er problemet løst ved at kopiere matrikelkortene lidt op eller ned, så de bedre kan tilpasses til de enkelt lodfotos.

På baggrund af de usikkerheder som forekommer i forbindelse med afgrænsning af tjærepladserne, skal man således være opmærksom på, at afgrænsningen ikke er fuldstændig endegyldig. Det er især de matrikler, som ligger i pladsernes periferi, der kan være usikkerhed om.

4.2 **Identificering af pladser udfra garn på lodfotos.**

Det skal desuden bemærkes, at det udfra lodfotos ikke med sikkerhed kan afgøres, om der er tale om nytjærede garn og dermed en tjæreplads. Nette/garnene blev også lagt til tørre indimellem de blev tjæret. Identificering ved hjælp af flyfotos er derfor i alle tilfælde sammenholdt med interviews med lokalkendte personer, som kan bekræfte, at der har været tjæret garn eller tørret nytjærede garn i det pågældende område.

For at det er muligt at identificere tjærepladser på lodfotos, er det nødvendigt, at fotoet er taget på det tidspunkt af året, hvor garnene og nettene er blevet tjæret og derefter lagt til tørre. De fleste lodfotos er taget omkring maj måned, hvilket er sammenfaldende med det tidspunkt hvor bundgarnene sædvanligvis blev tjæret. Man skal således være opmærksom på, at fotoet kan være taget på en dag, hvor der ikke har ligget net til tørre. Det er derfor ikke i alle tilfælde muligt at se

pladsen på lodfotos. Ruser blev derimod hovedsagelig tjæret i juni-juli, og som følge heraf har det ikke været muligt at observere ruser lagt til tørre på lodfotos.

5. KORTLAGTE TJÆREPLADSER I FARSØ KOMMUNE

På figur 5.1 er samtlige kortlagte tjærepladser i Farsø Kommune indtegnet, og i tabel 5.1 er der opstillet en sammenfatning af kortlægningen. Der er udarbejdet en opgørelse over antal tjærepladser, tjærepladsernes samlede areal, samt en opgørelse over hvor mange matrikler, der i dag anvendes til hhv. bolig, industri/erhverv eller er ubebyggede.

Hvis en matrikel på ejendomsoplysningen C537 har mere end én adresse og der er forskellige anvendelser på adresserne, er hele matriklen i skemaet opført under den arealanvendelse, som er mest følsom. Hvis en del af matriklen anvendes til bolig og en anden del benyttes til industri/forretning eller er ubebygget, så er matriklen opgjort som værende bolig. Hvis en del af matriklen anvendes til industri/forretning og en anden del er ubebygget, så er matriklen opgjort som værende ubebygget.

For boliger er det desuden både opgjort, hvor mange matrikler det drejer sig om, samt hvor mange boliger der reelt er på disse matrikler. Dette skyldes, at der enkelte steder er boligblokke på pladserne, og derfor kan antallet af boliger blive højere end antallet af matrikler.

	Areal [m ²]	Bolig		Industri/ forretning	Ubebyg- get
		Antal matrikler	Antal boliger	Antal matrikler	Antal matrikler
1. 809-0729 Nedlagt tjæreplads, Gl. Møllevej syd	18.700	0	0	1	2
2. 809-0730 Nedlagt tjæreplads, Ertebølle ved Sønderfjord	9.000	0	0	0	2
3. 809-0731 Nedlagt tjæreplads, Risgårde	24.000	0	0	0	1
4. 809-0732 Nedlagt tjæreplads, Fjordvej	22.000	4	4	2	4
5. 809-0733 Nedlagt tjæreplads, Hvalpsund Havn	170	0	0	1	0
6. 809-0734 Nedlagt tjæreplads, Torpevej	20.000	0	0	0	1
SUM	93.870	4	4	4	10

Tabel 5.1. Sammenfatning af kortlægning af tjærepladser i Farsø Kommune.

Der er i alt kortlagt 6 tjærepladser i Farsø Kommune og det samlede areal af disse pladser er ca. 94.000 m². Den nuværende arealanvendelse fordeler sig så-

ledes, at 4 matrikler anvendes til boliger, 4 matrikler anvendes til industri eller erhverv og 10 matrikler er i dag ubebyggede.

Geografisk fordeler pladserne i kommunen sig med 2 pladser i Ertebølle, 1 plads i Risgårde, 2 pladser i Hvalpsund og 1 plads i Lovns.

I Farsø Kommune blev der både fisket med bundgarn, ruser og trawl. Der blev de fleste steder tjæret både i juni og august. I Hvalpsund bliver det fortalt, at de nytjærede garn normalt ikke blev bredt ud på jorden til tørre, inden de blev smidt i vandet. På de øvrige pladser i kommunen har de nytjærede garn været bredt ud på jorden til tørre.

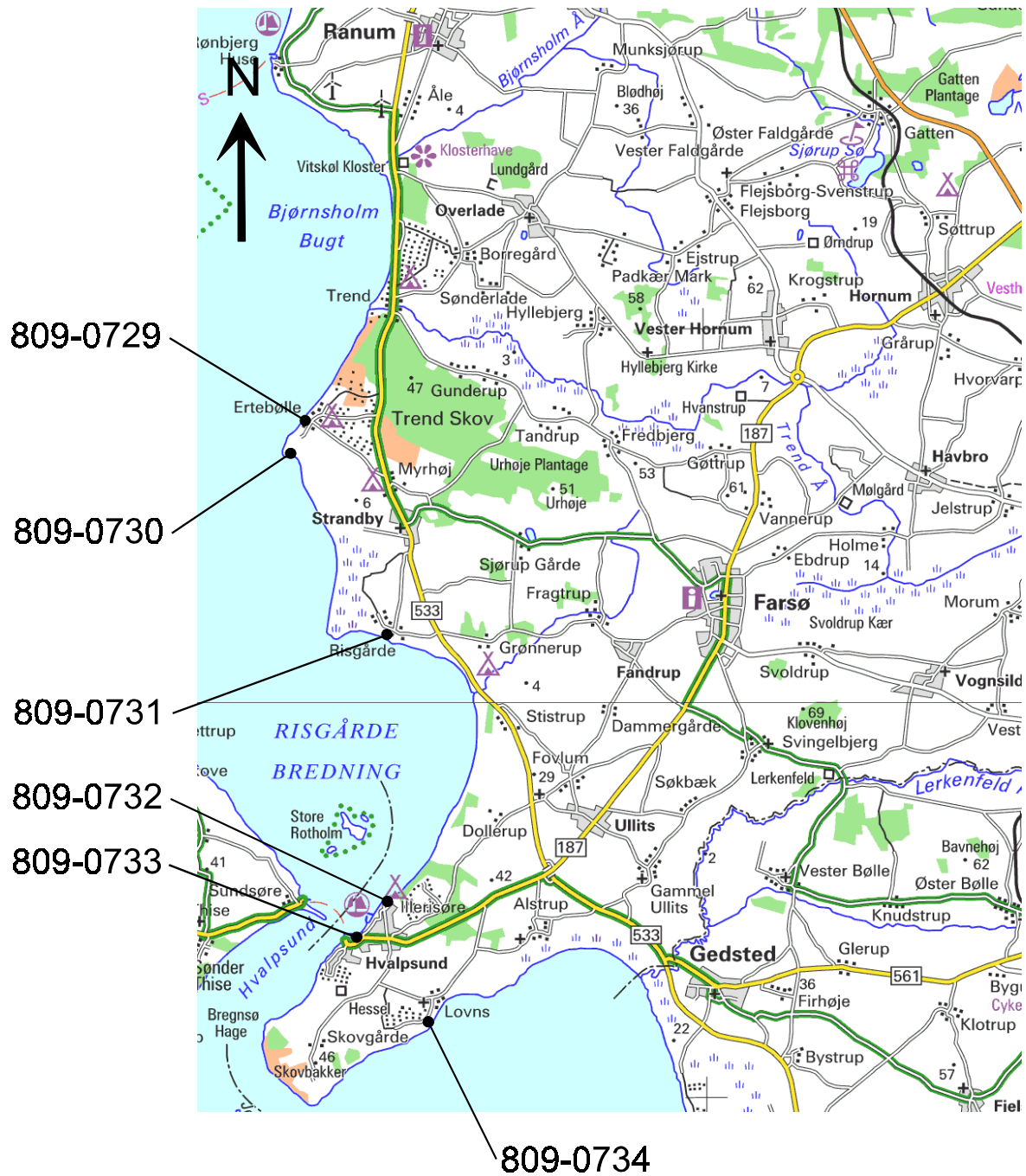
På en af pladserne i Hvalpsund (lok.nr. 809-0732) eksisterer tjæregryden endnu. Desuden kan der både på pladsen i Risgårde (lok.nr. 809-0731), i Lovns (lok.nr. 809-0734) og på en af pladserne i Hvalpsund (lok.nr. 809-0732) stadig ses store mængder af tjære i jordoverfladen.

På et flyfoto over en af pladserne i Hvalpsund (lok.nr. 809-0732) kan der observeres garn (eller aftryk af garn). På de øvrige pladser kan der ikke observeres garn, men på nogle af pladserne, kan de fiskerskure, som tjæregryden var placeret i nærheden af, ses på flyfotos.

Med hensyn til driftsperioderne for pladserne er der en del usikkerhed. For en af pladserne i Ertebølle (lok.nr. 809-0729), i Hvalpsund (lok.nr. 809-0732) og pladsen i Risgårde (lok.nr. 809-0731) gælder der, at de har været i drift ca. i perioden 1920'erne/1930'erne og frem til 1950'erne/1960'erne.

I Risgårde har der i forbindelse med tjærepladsen (lok.nr. 809-0731) været nedgravet petroleumstanke. Denne petroleum blev brugt til bådene. Det vides ikke om disse tanke er gravet op.

I Hvalpsund kunne blylod købes hos vodbinderen, men mange støbte dem selv hjemme i baghaverne, af bly de havde fået fra f.eks. et autoophug. Det har ikke været muligt at få lokaliseret nogle af disse private "blystøberier". Der skulle ikke have foregået støbning af blylodder til fiskeriet på tjærepladserne i kommunen.

Mål ca. 1:150.000

Juni 1999

Figur 5.1

Kortlagte tjærepladser

Farsø Kommune

Lokalitetsnr.: 809-0729				
Lok. navn: Nedl. tjæreplads, Gl. Møllevej syd				
Adresse: Gl. Møllevej 5 og 35, 9640 Farsø.				
Matr. nr.: 1g, 1i (del af), 1k (del af), Ertebølle By, Strandby.				
KOMMENTAR TIL KILDEMATERIALE				
Nr. 5 ses ikke på det tekniske kort.				
KORTLAGTE ANVENDELSER OG DRIFTSPERIODER				
	ANVENDELSE		DRIFTSPERIODE	
			FRA	TIL
1	NUVÆRENDE:	Erhverv/Strandareal	før ca. 1957	
2	SOM TJÆREPLADS:	Tjæreplads/Tørreplads	før ca. 1925	før ca. 1957
OPLYSNINGER FRA GENNEMGANG				
Ad. 1				
Rundering 1999				
Rundering foretaget sammen med kilde /2/. I området er der delvist boliger og delvist strandareal. Desuden ligger der et museum på adressen Gl. Møllevej 5. Foto vedlagt.				
Ad. 2				
<i>Flyfoto</i>				
1954 (S4040, Flj. 64, nr. 72); 1961 (284D, nr. 744). Der kan ikke observeres garn på flyfotos.				
<i>Naturlig afgrænsning</i>				
Mod sydvest: Markskel. Mod nordvest: Skrænt. Mod nordøst: Markskel. Mod sydøst: Vej.				
<i>Afgrænsningen er foretaget på baggrund af flyfoto fra 1954 med udgangspunkt i interviews og rundering.</i>				
Pladsen dækker et areal på ca. 18.000 m ² .				
Kilder				
Kilde /2/ har ved en rundering sammen med NIRAS udpeget en tjæreplads i Ertebølle omkring den sydlige ende af Gl. Møllevej. Kilde /2/ udpeger to huse, hvori der boede fiskere, samt den ene fiskers redskabsskur. Dette redskabsskur bliver i dag brugt til museum. Den ene fisker brugte mest bundgarn /2/.				
Der var en mobil tjæregryde på pladsen, og kilde /2/ udpeger to at de steder, den har været placeret. Det var nemmere at flytte gryden end at flytte de nytjærede bundgarn. Det vides ikke hvilken type tjære, der blev brugt på pladsen, men det var meget tyktflydende. Tjæren blev varmet op ved at lave et bål under gryden /2/				
Garnene blev lagt til tørre på det store åbne areal foran husene ud til kanten af skrænten ned til fjorden. Den omtrentlige udstrækning af tørrearealet, som kilde /2/ har angivet er illustreret på vedlagte kort.				
Ifølge kilde /2/ var pladsen i funktion i 1920'erne (måske før) og frem til engang i 1950'erne. Kilde /4/ oplyser, at i 1957 blev der ikke tjæret i Ertebølle, men kun barked.				
Kilde /3/ bekræfter, at der var en tjæreplads i den sydlige del af Ertebølle i området omkring den lille bygning, der i dag rummer et museum. Den omtalte bygning var tidligere et fiskerskur og i de to huse beliggende lige syd herfor boede fiskerne. Materiale modtaget fra Lokalhistorisk arkiv i Farsø omtaler ligeledes, at der skulle have været fiskere i Ertebølle /1/.				
SAMMENFATNING				
Tjæreplads bekræftet ved:				
Flyfoto : Ingen.				
Interview : Samtlige matrikler.				
Naturlig afgrænsning : Samtlige matrikler.				

Lokalitetsnr.: 809-0730				
Lok. navn: Nedl. tjæreplads, Ertebølle ved Sønderfjord				
Adresse: Ertebøllevej 45; Gl. Møllevej 35 (strandareal); 9640 Farsø.				
Matr. nr.: 1i (del af), 1r (del af), Ertebølle By, Strandby.				
KOMMENTAR TIL KILDEMATERIALE				
Den del af matriklerne, pladsen omfatter, er beliggende ved den sydlige ende af Gl. Møllevej.				
KORTLAGTE ANVENDELSER OG DRIFTSPERIODER				
	ANVENDELSE		DRIFTSPERIODE	
			FRA	TIL
1	NUVÆRENDE:	Ubebygget areal/Fiskerskur	efter ca. 1946	
2	SOM TJÆREPLADS:	Tjæreplads/Tørreplads	før ca. 1935	ca. 1946
OPLYSNINGER FRA GENNEMGANG				
<p>Ad. 1 Rundering 1999 I området er der strandareal samt et fiskerskur.</p> <p>Ad. 2 <i>Flyfoto</i> 1954 (S4040, Flj. 65, nr. 78); 1961 (284D, nr. 744). <i>Naturlig afgrænsning</i> <i>Der er ikke foretaget nogen afgrænsning andet end en angivelse af, i hvilket område, tjærepladsen omtrent var beliggende. Dette betyder, at de matrikler, der er angivet at pladsen dækker, ikke nødvendigvis er korrekte. Kilde /2/ mener at kunne udpege placeringen af pladsen.</i> Da der ikke er foretaget nogen afgrænsning, kan det ikke opgøres hvor stort areal, pladsen dækker over.</p> <p>Kilder Ifølge kilde /2/ var der en tjæreplads lige syd for Ertebølle. Denne var placeret lige rundt om pynten ved Sønderfjord, hvor fiskernes både førhen lagde til /2/. Kilde /2/ kan huske pladsen fra sin tidlige barndom (svarer til ca. 1935) og mener, at aktiviteterne stoppede omkring ca. 1946. Kilde /3/ bekræfter, at der har foregået en tjæreaktivitet for enden af Gl. Møllevej nede ved Sønderfjord. Her var der en fisker, der havde et skur. Dette skur brændte på et tidspunkt, og det er derfor ikke det skur, der i dag er på stedet /3/. Kilde /3/ mener desuden, at kystlinien i dag er rykket så meget ind i landet, at Limfjorden har oversvømmet både det område, hvor fiskeskuret stod og hvor tjærepladsen lå. Materiale modtaget fra Lokalhistorisk arkiv i Farsø omtaler ligeledes, at der skulle have været fiskere i Ertebølle /1/.</p>				
SAMMENFATNING				
Tjæreplads bekræftet ved:				
Flyfoto : Ingen.				
Interview : Området, ikke præcist.				
Naturlig afgrænsning : Ingen.				

Lokalitetsnr.: 809-0731

Lok. navn: Nedl. tjæreplads, Risgårde

Adresse: Risgårdvej 58 (del af), 9640 Farsø.

Matr. nr.: 2a (del af), Risgårde By, Strandby.

KOMMENTAR TIL KILDEMATERIALE

KORTLAGTE ANVENDELSER OG DRIFTSPERIODER

	ANVENDELSE	DRIFTSPERIODE	
		FRA	TIL
1	NUVÆRENDE: Engområde	efter 1960	
2	SOM TJÆREPLADS: Tjæreplads/Tørreplads	før ca. 1920	efter 1960

(fortsættes)

OPLYSNINGER FRA GENNEMGANG

Ad. 1

Rundering 1999

Rundering foretaget sammen med kilde /1/. Størstedelen af området bliver benyttet til græsningsområde for kreaturer. Desuden står et af de gamle fiskerskure endnu på området. Ved det fiskerskur, hvor kilde /1/ oplyser, at der blev tjæret, kan der stadig ses store mængder tjære på jorden. Fotos vedlagt.

Ad. 2

Flyfoto

1954 (S4069, Flj. 67, nr. 6); 1961 (284A, nr. 376). Der kan ikke observeres garn på flyfotos, men de 3 omtalte fiskerskure kan ses herpå.

Naturlig afgrænsning

Mod syd: Fjorden. Mod nord: Bebyggelse. Mod øst og vest er der ingen naturlig afgrænsning.

Der er en vis usikkerhed omkring afgrænsningen mod øst og vest. Den mest naturlige afgrænsning mod øst og vest ville være at afgrænse pladsen ved de to grøfter, som finde både mod øst og vest. Men herved vil tjærepladsen bliver urealistisk stor. En mere realistisk afgrænsning er foretaget byggende på oplysninger fra kilde /2/ også selvom kilde /1/ antyder, at tørrearealet har strakt sig længere mod vest end her angivet.

Pladsen dækker et areal på ca. 24.000 m².

Kilder

Ved en runderingen har kilde /1/ udpeget placeringen tjærepladsen og 3 tidligere fiskerskure, hvoraf det ene endnu står på pladsen og man stadig kan se fundamentene af de 2 andre. Der blev kun blev tjæret ved det østligste fiskerskur og her var en tjæregryde med afdrypningsbakke og opsamlingsbakke. Pladsen sandsynligvis taget i brug før 1920 og blev benyttet frem til engang først i 1960'erne.

Der var to fiskesæsoner hhv. forår og efterår, men kilden kan dog kun med sikkerhed huske, at garnene blev tjæret om sommeren op til efterårssæsonen, men kan ikke afvise, at de også blev tjæret om foråret. Kilde /1/ har svært ved at afgrænse tørreområdet, kan blot huske, at de blev spredt ud over et relativt stort område omkring fiskerskurene og ud mod fjorden /1/.

Ved to af fiskerskurene var der nedgravet en petroleumstank (se vedlagte kort). Denne petroleum blev brugt til bådene, og kilde /1/ kan ikke mindes, at den blev blandet i tjæren /1/.

Kilde /2/ bekræfter, at der har været tjæreplads på området og det kun var ved det fiskerskur, som lå længst mod øst der blev tjæret. Ved de vestligste huse blev garnene enten barked eller dypet i petroleum.

Garnene kun lagt ud til tørre på arealet øst for fiskerskurene. Dette skyldes bl.a. at arealet vest for husene var tilgroet med tagrør, siv osv. Dette areal blev først ryddet senere, i forbindelse med, at det blev inddraget til græsningsareal. Tørrearealet strakte sig mod øst ca. halvvejs ud til den grøft, som går fra Risgårdevej 62 og ud i fjorden /2/.

Kilde /3, 4/ bekræfter, at der var en tjæreplads nede ved stranden i Risgårde

(fortsættes).

SAMMENFATNING

Tjæreplads bekræftet ved:

Flyfoto : 2a, Risgårde By, Strandby (fiskerskure).
Interview : 2a, Risgårde By, Strandby.
Naturlig afgrænsning : 2a, Risgårde By, Strandby.
Rundering 1999 : 2a, Risgårde By, Strandby.

Lokalitetsnr.: 809-0732				
Lok. navn: Nedl. tjæreplads, Fjordvej				
Adresse: Fjordvej 1, 11-17, 20; Illerisørevej 51, 57, 59A, 61; 9640 Farsø.				
Matr. nr.: 2hn (del af), 2bø, 2bt, 2bo, 2bn, 2hr (del af), 2v, 2t, 5v, 5ch, Hole By, Lovns.				
KOMMENTAR TIL KILDEMATERIALE				
Adresserne Fjordvejen 11-17 og 20 ses ikke på det tekniske kort. Adressen Illerisørevej 61 ses ikke på det tekniske kort. Matr. nr. 2hn, Hole By, Lovns, er tidligere kortlagt som 809-K8560 (Skibsværft).				
KORTLAGTE ANVENDELSER OG DRIFTSPERIODER				
	ANVENDELSE		DRIFTSPERIODE	
			FRA	TIL
1	NUVÆRENDE:	Havneareal/Strandeng/Industri/Bolig	efter ca. 1972	
2	SOM TJÆREPLADS:	Tjæreplads/Tørreplads	før 1937	ca. 1972
OPLYSNINGER FRA GENNEMGANG				
Ad. 1				
Rundering 1999				
Rundering foretaget sammen med kilde /2/.				
Der er hovedsageligt havneareal og strandeng i området, samt en bolig (sommerhus). De to nordligste fiskerskure eksisterer endnu, det ene dog i en renoveret udgave på det gamle fundament. Det sydligste fiskerskur er revet ned, men det er stadigvæk muligt at se fundamentet. Ved det nordligste fisker skur står tjæregryden stadig. Ved det midterste fiskerskur er det gamle fundament sort af tjære, hvor tjæregryden var placeret. Ved det nedrevne fiskerskur er der mange tjærekumper at se i jorden sydøst for fundamentet. Se beskrivelse på vedlagte kort. Fotos vedlagt.				
Ad. 2				
<i>Flyfoto</i>				
1954 (S4035, Flj. 72, nr. 33); 1966 (350Æ, nr. 181). Der kan ses garn (eller aftryk) på flyfotos, samt 3 fiskerskure.				
<i>Naturlig afgrænsning</i>				
Mod vest: Strandkanten. Mod nord: Matrikelskel. Mod sydøst: Bebyggelse/Vej.				
<i>Afgrænsningen er foretaget på baggrund af flyfoto fra 1954 sammenholdt med interviews og rundering. Det er kun de 3 fiskerskure, der er udpeget ved runderingen, og selvom fiskerne ifølge kilde /2/ ikke brugte at lægge garnene til tørre inden de kom i vandet, er det valgt at medtage et vist areal (rundt om de 3 huse), som naturligt fremstår som et muligt tørreareal. Afgrænsningen er derfor behæftet med en vis usikkerhed.</i>				
Pladsen dækker et areal på ca. 22.000 m ² .				
Kilder				
Ved en runderingen udpeger kilde /2/ placeringen af 3 tidligere fiskerskure, hvor der var tjæregryder. To af disse skure står der endnu, mens der kun er fundamentet tilbage af det tredje. Oplysningerne ved runderingen er illustreret på vedlagte kort.				
Ifølge kilde /2/ var der 5 bundgarnslav i Hvalpsund med 3-4 mand i hver.				
Der blev hovedsageligt fisket med bundgarn i Hvalpsund, men fiskerne fra Lovns (disse kom til Hvalpsund, fordi deres både lå i havnen) fiskede mest med trawl og vod /2/.				
De nytjærede garn blev ikke bredt ud på jorden til tørring inden de kom i vandet /2/.				
Der blev tjæret to gange om året: Sildegarnene blev tjæret i juni og ålegarnene i august /2/. Nye garn blev enten barked eller dypet i linolie inden de blev tjærede første gang. Dette blev gjort for at forøge slidstyrken /2/.				

(fortsættes)

Blylod kunne købes hos vodbinderen, men mange støbte dem hjemme i baghaverne af bly de havde fået fra f.eks. et autoophug /2/.

Kilde /3/ og /4/ bekræfter, at der var en plads nord for den nuværende lystbådehavn.

Materiale modtaget fra Lokalthistorisk arkiv i Farsø omtaler ligeledes, at der har været fiskere i Hvalpsund /1/.

SAMMENFATNING

Tjæreplads bekræftet ved:

Flyfoto : 5v, 2t, 2v, 2bo, Hole By, Lovns.

Interview : 2v, 2bn, 2bo, 2bø, Hole By, Lovns.

Naturlig afgrænsning : Samtlige matrikler.

Rundering 1999 : 2v, 2bn, 2bo, 2bø, Hole By, Lovns.

Lokalitetsnr.: 809-0733				
Lok. navn: Nedl. tjæreplads, Hvalpsund Havn				
Adresse: Havnepladsen, 9640 Farsø.				
Matr. nr.: 15a (del af), Hole By, Lovns.				
KOMMENTAR TIL KILDEMATERIALE				
En del af matr. 15a, Hole By, Lovns, er tidligere kortlagt som 809-K0538 (Salgssted for olie), og denne del er muligvis sammenfaldende med det den vestligste del af den kortlagte tjæreplads jf. /Nordjyllands Amt, 1999/.				
KORTLAGTE ANVENDELSER OG DRIFTSPERIODER				
	ANVENDELSE		DRIFTSPERIODE	
			FRA	TIL
1	NUVÆRENDE:	Havneareal med industri.	efter ca. 1965	
2	SOM TJÆREPLADS:	Tjæreplads	før ca. 1965	efter ca. 1965
OPLYSNINGER FRA GENNEMGANG				
Ad. 1				
Rundering 1999				
Der er foretaget rundering sammen med kilde /2/.				
I området er der havneareal med industri. To af de omtalte fiskerhuse står der endnu. Se vedlagte kort.				
Ad. 2				
<i>Flyfoto</i>				
1954 (S4035, Flj. 73, nr. 85); 1966 (350Æ, nr. 181). På foto fra 1954 kan det vestligste skur ses, og på foto fra 1966 kan begge de omtalte skure ses.				
<i>Naturlig afgrænsning</i>				
Der er ikke lavet nogen egentlig afgrænsning af pladsen. Dette skyldes, at det ikke har været muligt at få oplysninger om et evt. tørreareal, og det område, der muligvis kunne være tale om, er i dag befæstet og bebygget med industri. Det er derfor i stedet valgt kun at kortlægge selve de to fiskerskure samt et lille areal på den side af husene, hvor kilde /2/ har udpeget, at tjæregryderne var placeret. Med hensyn til den gryde, der skulle have været placeret enten foran eller under det nuværende vodbinderi, er denne ikke kortlagt, da det ikke har været muligt at få en nærmere placering af den. område, hvor den skulle have været er i dag befæstet areal med industri.				
Pladsen dækker samlet et areal på ca. 170 m ² .				
Kilder				
Ved en runderingen på havnen i Hvalpsund har kilde /2/ ved to tidligere fiskerhuse udpeget den omtrentlige placering af to tjæregryder. Der blev ligeledes udpeget et område foran den nuværende vodbinder, hvor der også havde været en gryde, men det var ikke muligt at få placeret denne gryde præcist. Se vedlagte kort.				
Den nordligste af de udpegede gryder var der kun i få år i 1960'erne inden denne brændte /2/.				
Der var 5 bundgarnslav i Hvalpsund med 3-4 mand i hver. Der blev hovedsageligt fisket med bundgarn i Hvalpsund, men fiskerne fra Lovns (disse kom til Hvalpsund, hvor deres både lå i havnen) fiskede mest med trawl og vod /2/.				
Når garnene var nytjærede blev de ikke bredt ud på jorden til tørring inden de kom i vandet /1/.				
Der blev tjæret to gange om året: Sildegarnene blev tjæret i juni og ålegarnene i august /2/. Nye garn blev enten barked eller dypet i linolie inden de blev tjærede første gang. Dette blev gjort for at forøge slidstyrken /2/.				
Blylod kunne købes hos vodbinderen, men mange støbte dem hjemme i baghaverne af bly de havde fået fra f.eks. et autoophug . Der blev ifølge kilde /2/ ikke tjæret hos vodbinderen.				
Kilde /3/ og /4/ bekræfter, at der var tjærepladser på havnen i Hvalpsund.				
Materiale modtaget fra Lokalhistorisk arkiv i Farsø omtaler ligeledes, at der skulle have været fiskere i Hvalpsund /1/.				

(fortsættes)

SAMMENFATNING

Tjæreplads bekræftet ved:

Flyfoto : Ingen.

Interview : 15a, Hole By, Lovns.

Naturlig afgrænsning : 15a, Hole By, Lovns.

Lokalitetsnr.: 809-0734				
Lok. navn: Nedl. tjæreplads, Torpvej				
Adresse: Torpvej 25, 9640 Farsø.				
Matr. nr.: 3cæ, Lovns By, Lovns.				
KOMMENTAR TIL KILDEMATERIALE				
KORTLAGTE ANVENDELSER OG DRIFTSPERIODER				
	ANVENDELSE		DRIFTSPERIODE	
			FRA	TIL
1	NUVÆRENDE:	Strandeng	efter ca. 1930	
2	SOM TJÆREPLADS:	Tjæreplads/Tørreplads	før ca. 1930	efter ca. 1930
OPLYSNINGER FRA GENNEMGANG				
Ad. 1 Rundering 1999 Rundering er foretaget sammen med kilde /2/. Der er strandeng i området. På det sted, hvor det blev udpeget, at gryden skulle have stået ses der mange store klumper tjære i jordoverfladen, se vedlagte foto.				
Ad. 2 <i>Flyfoto</i> Ingen flyfoto fra 1954. 1966 (350æ, nr. 181). Pladsen fremgår ikke af flyfoto. <i>Naturlig afgrænsning</i> Da det ikke har været muligt at angive en afgrænsning af pladsen er det valgt at medtage hele den nuværende matrikel, hvor gryden var placeret. Der er derfor stor usikkerhed forbundet med afgrænsningen. Pladsen dækker et areal på ca. 20.000 m ² .				
Kilder Ved runderingen udpegede kilde /2/ det område, hvor der var en tjæreplads, samt den omtrentlige placering af gryden, se vedlagte kort. Kilde /2/ kan ikke huske den nærmere afgrænsning af pladsen. Kilde /2/ ved at pladsen eksisterede i 1920'erne og 1930'erne, men ved ikke, hvornår man startede eller stoppede med at tjære i området. Kilde /3/ kan huske, at der lå en tjæreplads ned til fjorden lige ud for huset på adressen Torpvej 20, se vedlagte kort. Dette stemmer overens med det område kilde /2/ udpegede. Kilde /4/ kan svagt huske, at der var en tjæreplads nede ved vandet. Materiale modtaget fra Lokalhistorisk arkiv i Farsø omtaler ligeledes, at der skulle have været fiskere i Lovns /1/.				
SAMMENFATNING				
Tjæreplads bekræftet ved: Flyfoto : Ingen. Interview : 3cæ, Lovns By, Lovns. Naturlig afgrænsning : Ingen. Rundering 1999 : 3cæ, Lovns By, Lovns.				